

ARCHEOLOGISCHE PROSPECTIE MET INGREEP IN DE BODEM
WOMMELGEM – KORALENHOEVE 15

J. CLAESEN & A. DEVROE

COLOFON

Opgraving ☐
Vergunningsnummer:
Datum aanvraag:
Naam aanvrager:
Naam site:

Prospectie ☒
2011/287
03 augustus 2011
Jan Claesen
Wommelgem, Koralenhoeve 15

Project

Archeologische prospectie met ingreep in de bodem – Wommelgem, Koralenhoeve 15

Opdrachtgever

TelelinQ nv
Vluchtenburgstraat 13
2630 Aartselaar

Opdrachtnemer

ARCHEBO bvba
Merelnest 5
B-3470 Kortenaken, België
BE 0834.280.172

+32 (0)491/74.60.77
info@archebo.be

Stuurgroep

Jan Kenis, TelelinQ nv
Patrick Koningsveld, TelelinQ nv
Jan Claesen, ARCHEBO bvba
Annika Devroe, ARCHEBO bvba
Alde Verhaert, Agentschap Onroerend Erfgoed

Projectuitvoering

Jan Claesen, ARCHEBO bvba
Annika Devroe, ARCHEBO bvba

ARCHEBO-rapport 2011/03
ISSN 2034-5615

© 2011 ARCHEBO bvba

ARCHEBO aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd of aangepast worden, opgeslagen worden in een geautomatiseerd gegevensbestand, en/of openbaar gemaakt worden in enige vorm of wijze ook, elektronisch, mechanisch, door fotokopie of enige andere wijze, zonder voorafgaandelijk toestemming van de opdrachtgever.

Inhoud

1.	INLEIDING	1
2.	PROJECTBESCHRIJVING	1
3.	SITUERING VAN HET ONDERZOEKSGBIED	1
4.	BODEMKUNDIGE SITUERING VAN HET ONDERZOEKSGBIED	3
5.	GEPLANDE RUIMTELIJKE ONTWIKKELING	4
6.	ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING	4
6.1.	CAI en historische kaarten.....	4
6.2.	Prospectie onderzoeken AVRA (Antwerpse vereniging voor Romeinse Archeologie).....	6
7.	METHODE	8
8.	RESULTATEN	9
8.1.	ARCHEOLOGISCHE NIVEAUS	9
8.2.	PROFIELEN	9
8.3.	KOPPELING ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING MET RESULTATEN VAN DIT ONDERZOEK	11
9.	EVALUATIE, WAARDERING EN AANBEVELINGEN	13
9.1.	Evaluatie	13
9.2.	Waardering.....	13
9.3.	Aanbevelingen	13
10.	BIBLIOGRAFIE	14
11.	BIJLAGEN	14

1. INLEIDING

Binnen de stedenbouwkundige vergunning voor de aanleg van een nieuwbouw werd een archeologische prospectie met ingreep in de bodem opgelegd door het Agentschap Onroerend Erfgoed aan de bouwheer.

De opdracht werd door de bouwheer, TelelinQ nv, toegekend aan ARCHEBO bvba op 28 juli 2011.

De prospectievergunning werd afgeleverd op 22 augustus 2011 . De archeologische prospectie werd uitgevoerd op 5 september 2011.

Dit document vormt het eindrapport van deze opdracht.

2. PROJECTBESCHRIJVING

Doel van het onderzoek is een archeologische evaluatie van het onderzoeksgebied. Hierbij moeten volgende vragen beantwoord worden:

- zijn er sporen aanwezig?
- zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?
- hoe is de bewaringstoestand van de sporen (goed, gebioturbeerd, ...)?
- maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- welke aspecten verdienen bijzondere aandacht bij een eventueel vervolgonderzoek?
- Is er een verband met de eerder aangetroffen vondsten en sites in de omgeving?

De opgeleverde eindproducten omvatten (in overeenstemming met de BVS):

- Het eindrapport
- Het werkputinplantingsplan
- Sporenplannen
- Het onderzoeksarchief, met onder meer:
 - Inventarislijsten vondsten, sporenbeschrijving, plannen/tekeningen, foto's
 - Dagboek
 - Rapport
 - Foto's, plannen/tekeningen, profieltekeningen en beschrijvingen
 - Vondsten

3. SITUERING VAN HET ONDERZOEKSGBIED

Het onderzoeksgebied is gesitueerd in het industriegebied Noord Wommelgem.

Kadastraal valt dit onder afdeling 1, sectie C, perceel 175A. In het Noorden grenst het terrein aan de autosnelweg E313 en in het zuiden aan de Koralenhoeve met ertussenin het huidige gebouw van Nextel.

De hoogte van het terrein bedraagt ca. 7,90m TAW.

Topografisch gezien valt het onderzoeksgebied te situeren in vrij vlak gebied. Een zwak uitgesproken depressie wordt waargenomen in noordwestelijke richting. Hydrografisch is dit het laagste punt zodat hier ook een beek wordt waargenomen nl. de Dorpsbeek. Deze beek werd voor het industriegebied rechtgetrokken. Het onderzoeksgebied ligt aangrenzend op de rechteroever van de

Dorpsbeek. Ook het digitaal hoogtemodel (Fig. 2) bevestigt dat het onderzoeksgebied in de laagste topografische positie zit.

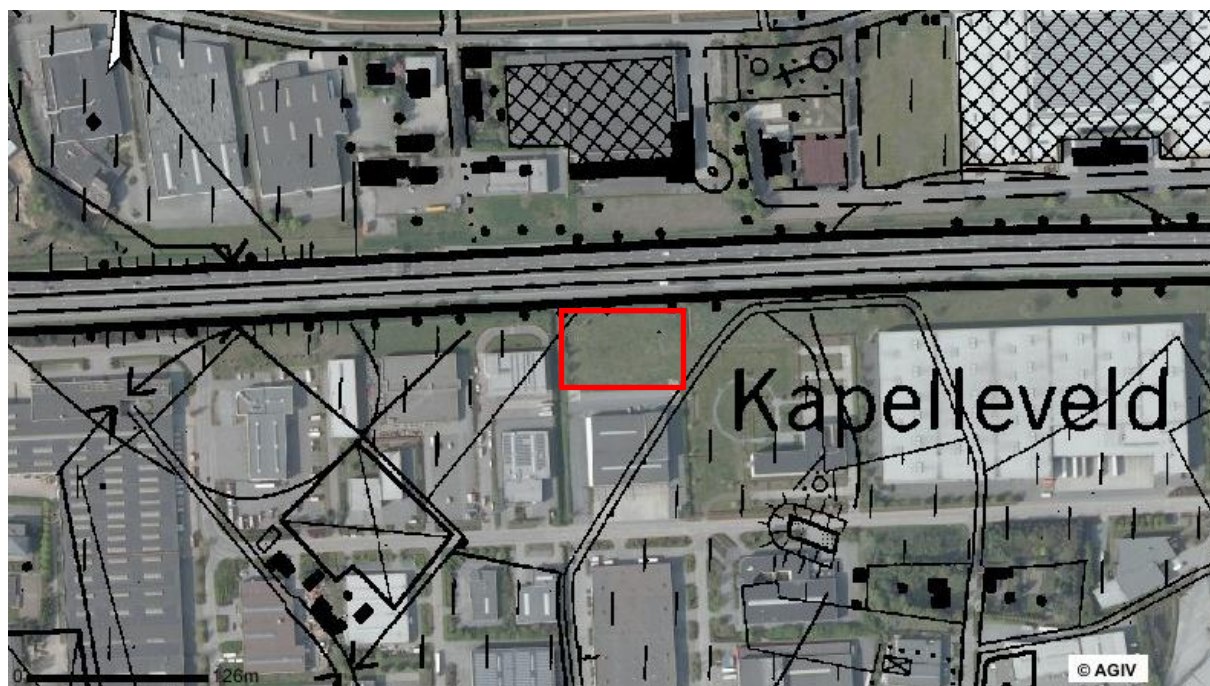

Fig. 1 Detail topografische kaart met middenschalige kleurenortho als achtergrond en aanduiding van het onderzoeksgebied (rode lijn). (Bron: AGIV)

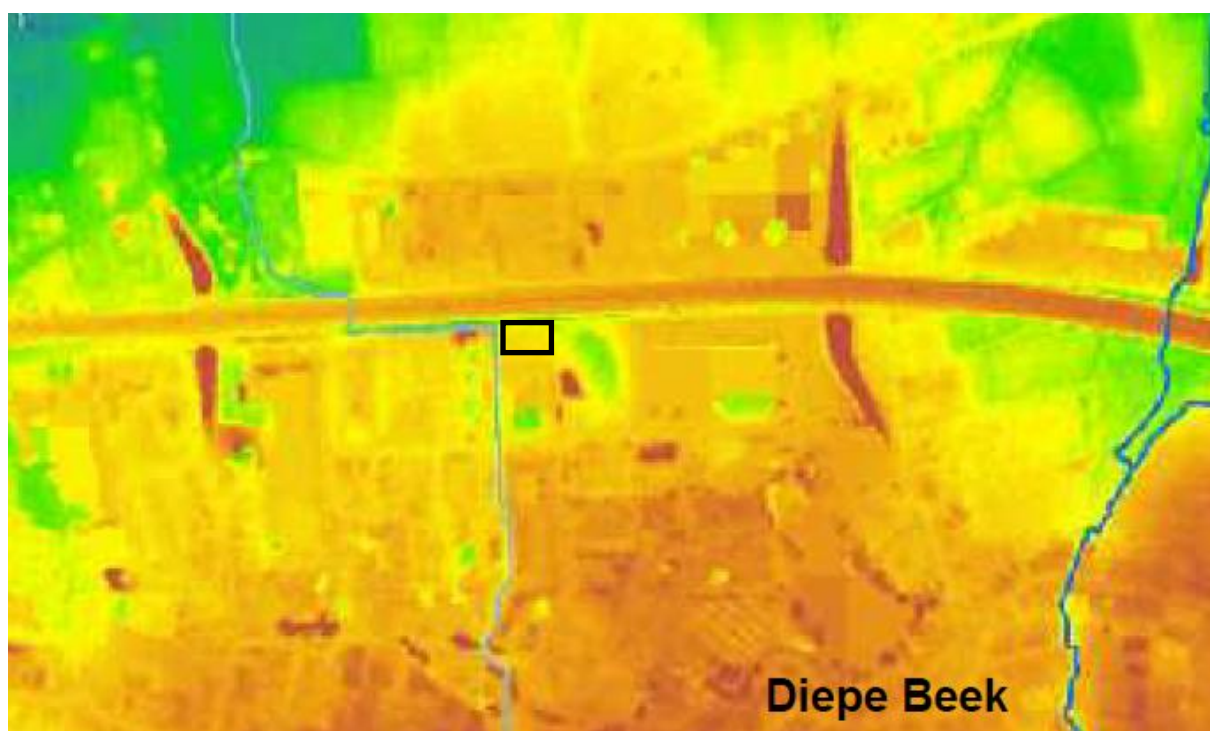

Fig. 2 Digitaal hoogtemodel met aanduiding van het onderzoeksgebied.

4. BODEMKUNDIGE SITUERING VAN HET ONDERZOEKSGBIED

w-Sdm : lemig zand, matige gleyige gronden met gronden met diepe antropogene humus A horizont (Plaggengronden, antropogene bodem), klei-zandsubstraat op geringe diepte.

Door de sterke verstoring van het terrein kon deze sequentie niet gecontroleerd worden.

Plaggengronden ontstaan door aanrijking van plaggen. Een afgestoken zode of het bovenste gedeelte met begroeiing is een plag. Plaggen werden bijvoorbeeld gestoken in heidegebieden.

De plaggen werden als strooisel in de stal gelegd en zo met dierlijke uitwerpselen tot compost vermengd die tenslotte jaarlijks naar de akker werd gebracht ter bemesting. Hierdoor ontstond gedurende eeuwen dankzij de plaggen een dikke laag grond waarop landbouw steeds mogelijk bleef, ook wel eens het esdek genoemd. Plaggenbodems impliceren dus een lang gebruik als akkergrond. Plaggenbodems hebben een constante opbouw in dikte zodat onderliggende lagen afgesloten worden van herwerking of verstoring. Hierdoor kunnen deze archeologisch interessante lagen afdekken. Op de Ferrariskaart (Fig. 6) valt eveneens op te merken dat het gebied als akkerbouw dienst deed. De Atlas der buurtwegen (Fig.7) toont een zelfde beeld als op de Ferrariskaart.

Door de sterke verstoring kon dit echter niet geverifieerd worden.

Fig. 3 Detail topografische bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (groene lijn). (Bron: AGIV)

5. GEPLANEDE RUIMTELIJKE ONTWIKKELING

Egron nv wenst haar huidige vesting uit te breiden t.h.v. de Koralenhoeve en zal hiervoor het bestaande bedrijfsgebouw uitbreiden. De oppervlakte van het plangebied bedraagt ca. 5.000m².

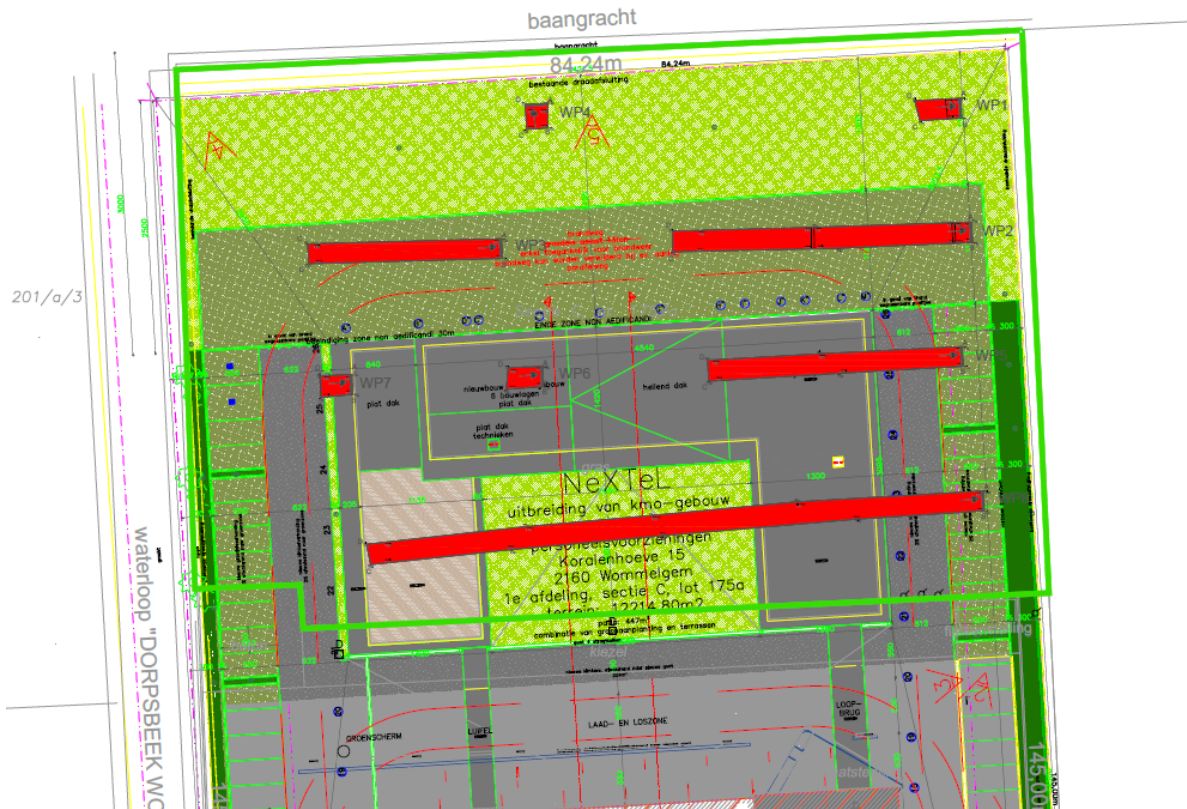

Fig.4 Uitbreiding ten noorden van het reeds bestaande gebouw

6. ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING

6.1. CAI EN HISTORISCHE KAARTEN

De gehele zone van het industriegebied, gelegen in het Kapelleveld draagt sporen uit de IJzertijd, meer bepaald de late IJzertijd (CAI 101174). Zo werden er sporen teruggevonden bij de werfcontroles op Koralenhoeve III (M-SAS Logistics) (CAI 101115), Koralenhoeve 23 (OM Partners) (CAI 103752), Koralenhoeve II (TNT- Express Service) (CAI 101069) en door toevalsvondsten bij het uitgraven van de funderingen voor Massive (CAI 150529).

De sporen zijn vooral kuilen en paalgaten. Deze sporen zijn in het onderzoek te verwachten. In mindere mate komen ook Romeinse sporen aan het licht.

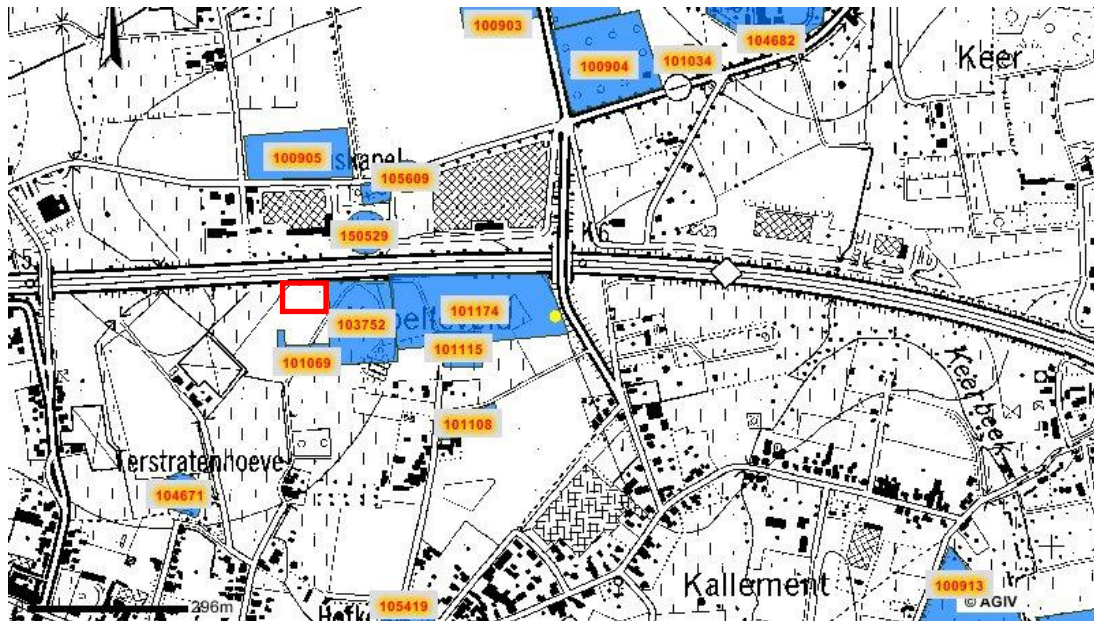

Fig. 5 Detail van de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) met aanduiding van het plangebied. (Bron: CAI)

Op de Ferrariskaart (1770-1777) ligt de gehele zone in akkergebied. Er lijken eveneens geen structuren van huizen of dergelijke in de onmiddellijke omgeving aanwezig.

Fig. 6 Detail van de Ferrariskaart met aanduiding van het plangebied. (Bron: Koninklijke Bibliotheek van België) Daar deze kaart niet georefereneerd kan worden, het hydrografisch stelsel werd aangepast en de huidige bebouwing zeer sterk is, is een exacte aanduiding van het plangebied niet mogelijk.

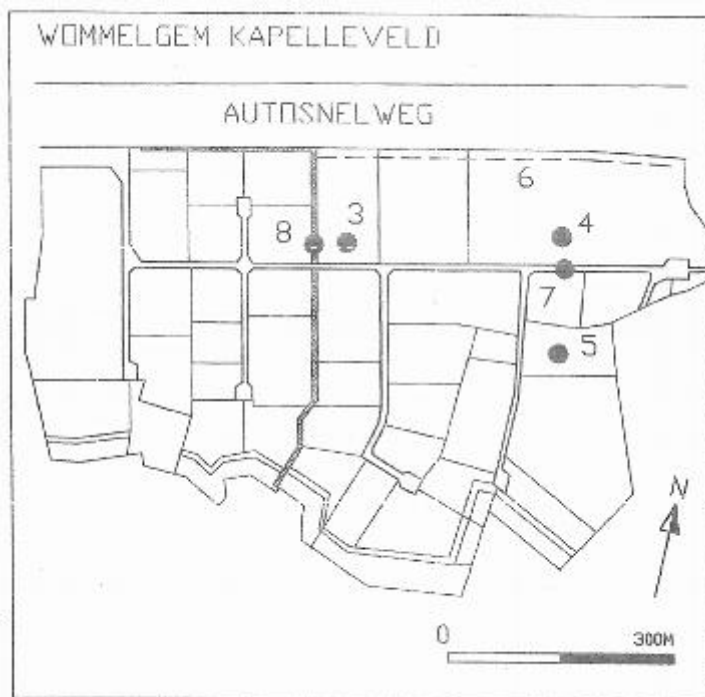

Fig. 8 Overzichtsplan resultaten AVRA (bron : Werkgroep Prospectie, Wommelgem Kapelleveld MSAS-Logistics, AVRA Jaarboek 1998, 69. Met dank aan Guido Cuyt.)

3 : Bouwput TNT express Service

4 : Bouwput MSAS Logistics

5 : Bouwput CLOVA vzw

6 : Gallo-Romeinse vondsten bij aanleg afwateringsgracht (jaarboek AVRA 1997)

7 : Bewoningssporen houtbouw uit de late-IJzertijd (jaarboek AVRA 1993)

8 : Kuil met aardewerk uit late-IJzertijd bij her aanleg gracht (jaarboek AVRA 1993)

De werkgroep prospectie van de AVRA geeft eveneens een overzicht van mogelijke verwachtingen.

In 1992 werden meerdere werfcontroles uitgevoerd door de werkgroep tijdens het aanleggen van bouwzones in de omgeving van Kapelleveld. De controles werden niet aangeduid op plan, maar leverden dan ook geen resultaten op. (*jaarboek werking AVRA 1993*, 60.) Het is niet bekend waarom er geen vondsten werden aangetroffen. Mogelijk waren er geen sporen aanwezig, werden ze niet opgemerkt of werden ze reeds vernietigd.

Latere werfcontroles zoals bij MSAS-logistics, TNT express en CLOVA vzw leverden wel sporen op. Bij MSAS-logistics werden paalkuilen en afvalkuilen aangetroffen rijk aan aardewerk, een stuk glas en een spijnschijfje. (*jaarboek werking AVRA 1997*, 70.) Tevens wordt er beschreven dat er een laag aanwezig is over de gehele oppervlakte die een zelfde kleur heeft als de kuilvullingen. Mogelijk gaat het hier om een oude bouwvoor of zoals vermeld in het jaarboek een originele bewoningsbodem.

Een andere belangrijke bevinding zijn de talrijke sporen die werden aangetroffen in de afwateringsgracht (zie fig.8 punt 6), die gegraven werd parallel aan de autostrade. Deze gracht bevatte tientallen kuilen en paalkuilen. Nog belangrijker is de omschrijving van de bodemgesteldheid en topografie. "Het verloop van de bodem doet vermoeden dat er zich in westelijke richting een hoogte bevond. Sporen van menselijke activiteit verdwijnen en een podzolachtige bodem duikt op. Waar het nieuw gegraven deel (fig.8 punt 8) de bestaande gracht ontmoet, worden de sporen van menselijke aanwezigheid terug talrijker." (*jaarboek werking AVRA 1997*, 70.)

De prospecties van de AVRA, uitgevoerd tot eind jaren negentig, leren dat het site Kapelleveld over vrij uitgestrekt gebied vondsten oplevert, vooral uit de IJzertijd. Doordat bij vele controles steeds deze periode werd aangetroffen is de verwachting bij een nieuwe ingreep dan ook bijzonder hoog. Een doel van archeologische vooronderzoeken is dan ook deze prospectiegegevens proberen te koppelen en een afbakening te zoeken voor de site.

7. METHODE

Er werden proefsleuven aangelegd met de methode van parallelle continue sleuven. De afstand tussen de sleuven bedraagt ca. 12 meter.

Aan het begin van elke sleuf werd een profielput aangelegd om de bodemopbouw te kunnen zien.

Uit de profielen kon men opmaken dat het terrein sterk verstoord was en met meerdere lagen opgevuld. Bij de aanleg van proefsleuf 8, werd geopteerd om verschillende contactzones van lagen over korte afstand te volgen om een idee te krijgen van de datering. Er kon op geen enkel moment een archeologisch interessante laag aangetroffen worden.

Eenmaal de datering vastgesteld werd van de verstoring werd geopteerd om profielputten aan te leggen over het gehele terrein om de verstoring na te gaan en eventueel buiten de verstoring proefsleuven aan te leggen. Door deze keuze werd afgeweken van de BVS om 12% aan te leggen. Het terrein bleek geheel verstoord, ingrijpender nog naar de autostrade toe. Enkele profielputten werden over korte afstand uitgebreid als proefsleuf, zonder enig resultaat.

		oppervlakte
onderzoeksgebied		4409,6 m ²
aan te leggen werkputten	10%	441,0 m ²
aan te leggen kijkvensters	2%	88,2 m ²
TOTAAL aan te leggen	12%	529,2 m²
werkput 1		8,3 m ²
werkput 2		58,6 m ²
werkput 3		35,3 m ²
werkput 4		5,1 m ²
werkput 5		48,4 m ²
werkput 6		6,8 m ²
werkput 7		6,0 m ²
werkput 8		120,6 m ²
totaal aangelegde werkputten		289,1 m ²
totaal aangelegde kijkvensters		0,0 m ²
TOTAAL aangelegd		289,1 m²

Fig. 9 Tabel met oppervlakte van de aan te leggen werkputten en kijkvensters volgens de bijzondere voorschriften en de effectief aangelegde oppervlakte. Omwille van de grote verstoring van het terrein werd afgeweken van de 12% aan te leggen proefsleuven.

8. RESULTATEN

8.1. ARCHEOLOGISCHE NIVEAUS

Er konden geen archeologische niveaus herkend worden.

8.2. PROFIELEN

Belangrijk bij het bepalen van de oorsprong en impact van de verstoring zijn profielen. Daarom worden enkele profielen besproken.

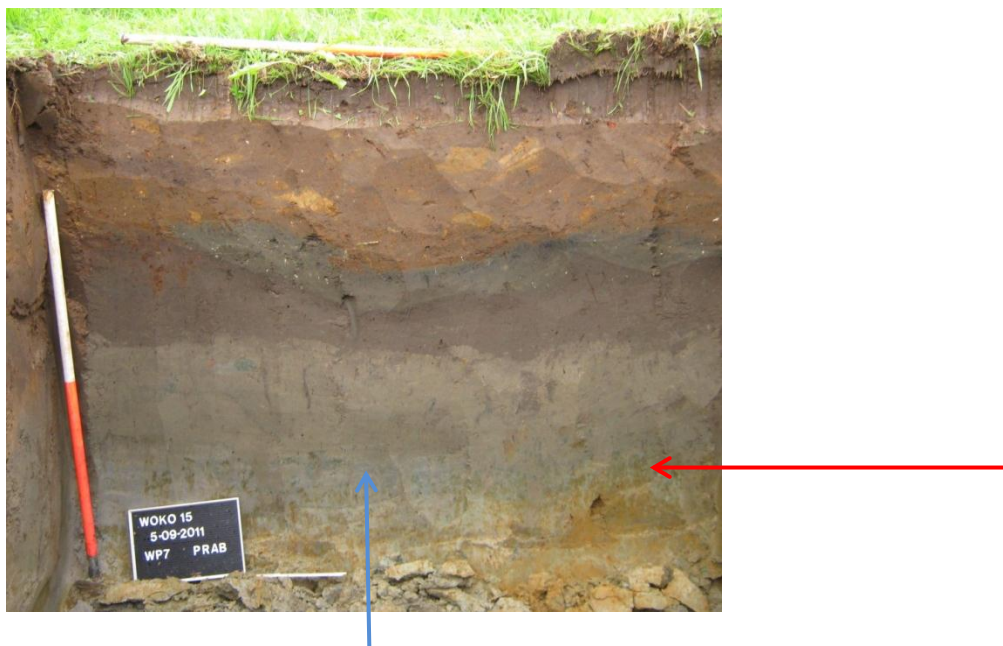

Fig. 10 Profiel in werkput 7 (ARCHEBO).

Dit profiel geeft een goed algemeen overzicht en kan als referentieprofiel dienen voor het onderzoeksgebied.

Er kunnen 5 opvullingslagen onderscheiden worden vooraleer er contact is met de originele bodem (hier C-materiaal). De rode pijl geeft aan waar het contact tussen de opvullingslagen en C-materiaal zit.

De bovenste lagen bevatten bouwpuin zoals kiezels, betonijzer, baksteen, afvalt,... De blauw-grijze lagen zijn kleilagen. Een deel kleiaanrijking in het C-materiaal is reeds doorgezet, vandaar de lichtblauwe laag (blauwe pijl). Andere profielen tonen in de kleilagen plastic folie, graszoden, polystyreen (ISOMO),... De aard van verstoring is niet vergelijkbaar met deze van het onderzoek bij HUBO nv.

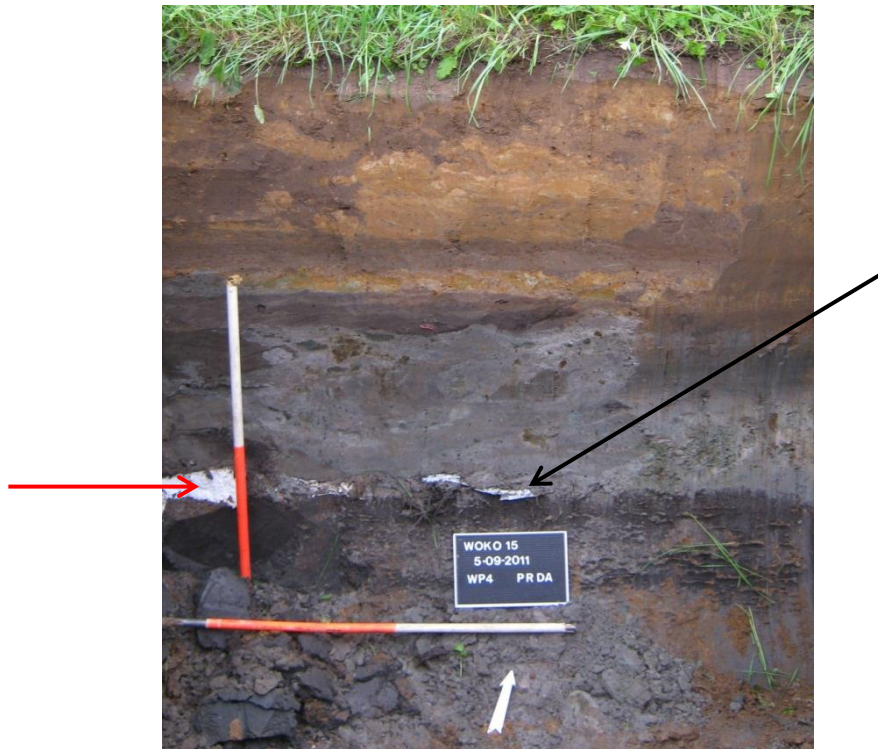

Fig. 11 Profiel in werkput 4 (ARCHEBO).

In deze werkput werd tot op een diepte van 2.2m onder het maaiveld gewaardeerd. De onderkant van de verstoring kon niet worden vastgesteld. Dit profiel is het dichtst gelegen bij de autostrade, hier is de verstoring ook het diepste.

De rode pijl geeft een blok polystyreen (ISOMO) weer, de zwarte pijl plastic folie.

8.3. KOPPELING ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING MET RESULTATEN VAN DIT ONDERZOEK

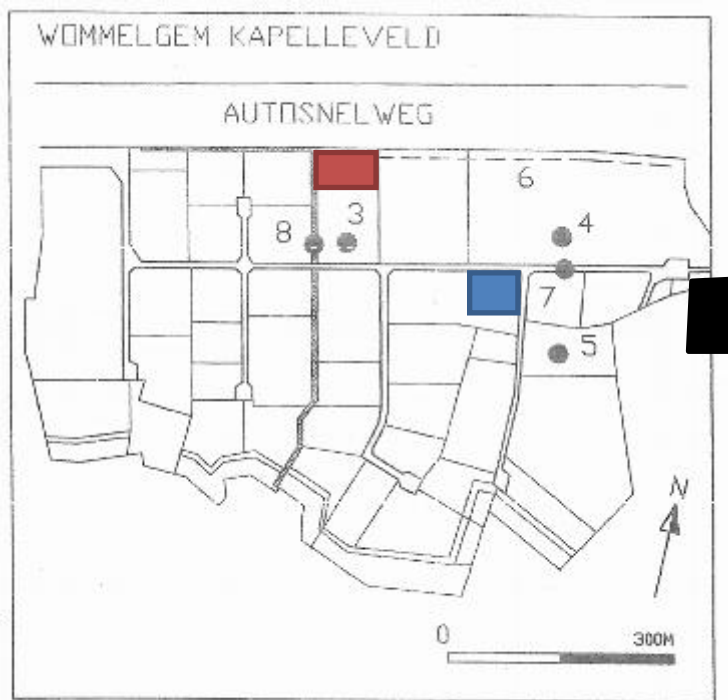

Fig. 42 Overzicht plan resultaten AVRA met resultaten recent onderzoek (Bron : Werkgroep Prospectie, Wommelgem Kapelleveld MSAS-Logistics, AVRA Jaarboek 1998, 69. Met dank aan Guido Cuyt.)

Rood : dit onderzoek van ARCHEBO bvba te Koralenhoeve 15

Blauw : onderzoek van ANTEA group te Koralenhoeve 14

Zwart : onderzoek van ARCHEBO bvba tegenover HUBO nv Koralenhoeve 35 (schematisch)

In de publicatie van AVRA spreekt men van een opmerkelijke zone van 60 m in de gracht waar enkel een podzolbodem overblijft en er geen enkel ander spoor werd aangetroffen. (*jaarboek AVRA 1999*, 69.) Door de “stijgende bodemlagen” zowel aan oost- als westzijde wordt een verploegde zandrug vermoed.

Treffend kan hier gesteld worden dat bij het onderzoek voor HUBO nv net alleen sporen werden aangetroffen in een rest van een podzolachtige bodem. Het betreft hier echter een kleine reeks paalkuilen en een afvalkuil. De podzolachtige bodem vastgesteld in de gracht door de werkgroep prospectie van de AVRA is wellicht vergelijkbaar met deze aangetroffen bij het onderzoek voor HUBO nv. Deze waarnemingen laten een complex geheel vermoeden van zachte zandruggen en depressies. Een eerste kijk op het onderzoek van ANTEA group te Koralenhoeve 14 geeft eveneens een beeld van sterke verstoring weer. Blijkbaar zijn vele terreinen onderhevig geweest aan een stelselmatig of een grootschalig bodemverzet.

De publicatie van de AVRA stelt dat er een zandrug vermoed wordt in westelijke richting (*jaarboek AVRA 1997*, 70.) van de gracht. Deze zandrug of de aanzet zou men dus verwachten op de plaats van dit onderzoek. In de profielen kan men duidelijk opmaken dat het tertiaire gedeelte de eerste laag is die zich in situ bevindt. Indien men een zandrug vermoedt, verwacht men het tertiair op geringere diepte doordat het terrein genivelleerd is. Het digitaal hoogtemodel (Fig. 2), de aanzet tot lichte

depressie naar het noordwesten en de nabijheid van de Dorpsbeek laat veronderstellen dat een zandrug hier onmogelijk is.

De profielen leren ons dat het c-materiaal pas op 1,20m onder het maaiveld zit. Dit kan natuurlijk ook betekenen dat het terrein in sterke mate afgegraven werd tot diep in de c-horizont en vervolgens terug verhoogd werd met minimaal 1,20m opvulgrond. Dit lijkt zeer plausibel uit de constatering van dit onderzoek. Men verwacht lagen die antropogene sporen verwachten, maar deze zijn er niet (afgraving -1,20m) en het terrein ligt toch even hoog als de huidige omgeving (opvulling minimaal 1,20m).

Indien de afgraving niet had plaatsgevonden, zou men de sporen tot zeer diep onder de opvulling kunnen verwachten, maar door de diepere waardering tijdens het onderzoek en het aantreffen van schelpenbanken in situ is het uitgesloten dat de lagen met sporen nog aanwezig zijn.

Voorlopig kan men enkel besluiten dat de vondsten op het Kapelleveld verspreid voorkomen. De aangetroffen sporen zitten slechts in kleine clusters en een groter geheel ontbreekt voorlopig nog. De archeologische prospecties brengen tot op heden ook geen oplossing omtrent de uitbreiding, indeling, ed. van het site Kapelleveld door de sterke verstoringen die wellicht na 1998 plaats vonden.

9. EVALUATIE, WAARDERING EN AANBEVELINGEN

9.1. EVALUATIE

Het terrein is in dermate verstoord dat op geen enkele plaats een bodemhorizont aangetroffen werd. Na het verwijderen van de opvullingslagen werd het C-materiaal aangetroffen op een minimumdiepte van 1 meter. Om zeker te zijn van de afwezigheid van sporen werd proefsleuf 8 aangelegd in dit niveau om eventuele archeologische sporen alsnog aan te treffen, echter zonder resultaat. Naar de autostrade toe werd in een profielput op 2.2m diepte zelfs het C-materiaal nog niet bereikt.

Er werden geen archeologisch interessante sporen aangetroffen.

9.2. WAARDERING

Een dergelijke grootschalige verstoring moet een tastbare reden hebben. Het aangetroffen puin laat een verstoring vermoeden na ca. 1970 zodat de aanleg van de autostrade niet als reden van verstoring kan worden aangehaald.

De vaststellingen door de werkgroep prospectie van de AVRA eind jaren negentig stellen duidelijk dat de sporen op dat ogenblik nog aanwezig moeten zijn geweest. De laatste vaststelling dateert van 1998 en de verstoring is dus posterieur.

De verstoring bij Koralenhoeve 14 heeft een andere aard dan deze bij andere onderzoeken in de buurt. De kans bestaat dan ook dat elk terrein apart is verstoord en andere percelen nog antropogene sporen bevatten.

9.3. AANBEVELINGEN

Gelet op de sterke textuurafwijking, de sterke verkleuring en afvalpakketten kan een bodemanalyse meer duidelijkheid brengen omtrent de bodemgesteldheid.

Omliggende nog te ontwikkelen percelen kunnen mogelijk met een pedologisch onderzoek voldoende gewaardeerd worden.

Archeologisch gezien wordt het terrein best vrij gegeven.

10. BIBLIOGRAFIE

AGIV (Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen) (2011), <http://www.agiv.be/gis/>.

CAI (Centrale Archeologische Inventaris) (2011), <http://geovlaanderen.gisvlaanderen.be/geo-vlaanderen/cai/>.

Koninklijke Bibliotheek van België (2010), Ferrariskaart, http://belgica.kbr.be/nl/coll/cp/cpFerrarisCarte_nl.html.

Werkgroep Prospectie, Wommelgem Kapelleveld, Werking 1993 AVRA, 60.

Werkgroep Prospectie, Wommelgem Kapelleveld, AVRA Jaarboek 1997, 70.

Werkgroep Prospectie, Wommelgem Kapelleveld MSAS-Logistics, AVRA Jaarboek 1998, 68-71.

Prospecties, Wommelgem-Kapelleveld-Gracht, AVRA Jaarboek 1999, 67-73.

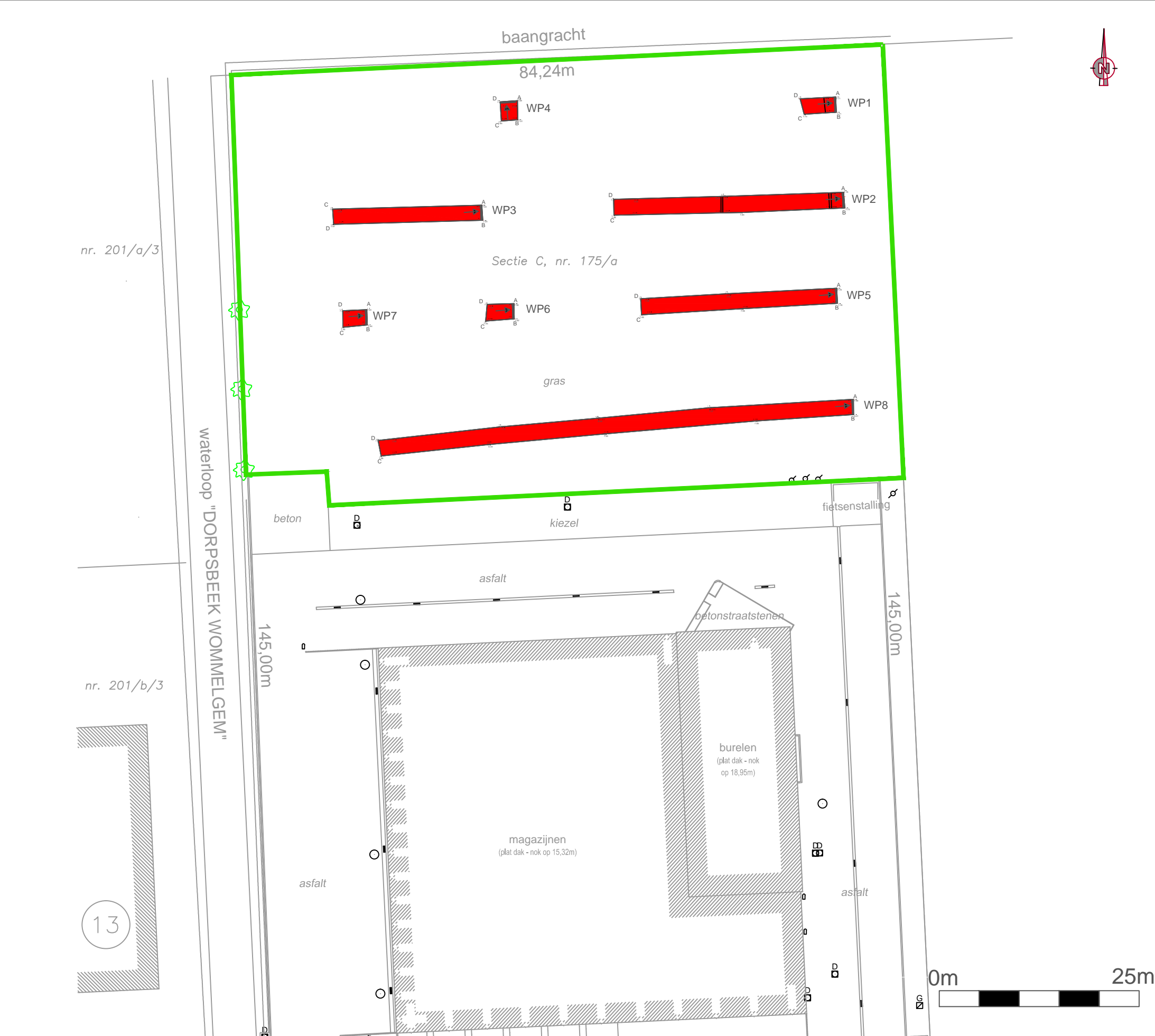
11. BIJLAGEN

- Fotolijst
- Plannenlijst

FOTOLIJST					
Fotonummer	Werkput	Overzichtsfoto	Spoor	Profiel	Datum
WOKO15 001	1			DA	5/09/2011
WOKO15 002	3			AB	5/09/2011
WOKO15 003	8			AB	5/09/2011
WOKO15 004	2	x			5/09/2011
WOKO15 005	6			AB	5/09/2011
WOKO15 006	8	x			5/09/2011
WOKO15 007	2	x			5/09/2011
WOKO15 008	1			DA	5/09/2011
WOKO15 009	4			DA	5/09/2011
WOKO15 010	3			AB	5/09/2011
WOKO15 011	1			DA	5/09/2011
WOKO15 012	8			AB	5/09/2011
WOKO15 013	7			AB	5/09/2011
WOKO15 014	6			AB	5/09/2011
WOKO15 015	6			AB	5/09/2011
WOKO15 016	5			AB	5/09/2011
WOKO15 017	2			AB	5/09/2011

PLANNENLIJST

Plan 1	Werkputinplanting bestaande toestand
Plan 2	Werkputinplanting nieuwe toestand

**ARCHEOLOGISCHE
PROSPECTIE MET
INGREEP IN DE BODEM -
WOMMELGEM -
KORALENHOEVE 15**

Opdrachtgever

TelelinQ nv
Vluchtenburgstraat 13
2630 Aartselaar

Opdrachtnemer

Merelnest 5
B-3470 Kortenaken
+(32)491/ 74 60 77
info@archebo.be

**WERKPUTINPLANTING
BESTAANDE TOESTAND**

November 2011

PLAN 1

Legende

- onderzoeksgebied
- werkputten
- WP1 werkputnummer
- A-B-C-D nummering hoeken werkput
- 8.12 hoogte TAW
- aanduiding profiel

